

Особливості викладання трудового навчання, технологій та креслення у 2014/2015 н.р.

Предмет «Трудове навчання» тісно пов'язаний із розвитком творчої активності учнів. Тому при його вивченні необхідно змістити акценти від фактичного ремісничого навчання до формування та розвитку творчої ініціативи, пошуку нових ідей, інтелектуального навчання, створення реальних умов для реалізації індивідуальних можливостей особистості кожного учня.

У 2014-2015 н.р. трудове навчання вивчатиметься:

- у 5-6-х класах – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОН України від 03.04.2012 № 409, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 664;

- в 7-9-х класах – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 23.02.2004 № 132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 № 66;

- в 10-11-х класах – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834 зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657.

На вивчення трудового навчання у 2014-2015 н.р. передбачено:

- у 5-8 класах – 2 год. на тиждень;
- у 9 класах – 1 год. на тиждень;
- у 10-11 класах (незалежно від профілю) – 1 год. на тиждень;
- у 10-11 класах технологічного профілю – 6 год. на тиждень.

Окрім цього, кількість годин у всіх класах може збільшуватись за рахунок часу варіативної складової навчальних планів, передбаченої на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації.

Реалізація змісту трудового навчання у 5-6 класах забезпечується навчальними програмами «Трудове навчання. 5-9 класи» за загальною редакцією В. К. Сидоренка, яка має гриф Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України» (наказ № 644 від 06.06.2012р.); в 7-9 класах – «Трудове навчання. 5-9 класи» (нова редакція) за загальною редакцією В. М. Мадзігона, гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки» (від

27.08.2010 № 1/11-8205) та забезпечена підручниками, які мають відповідний гриф Міністерства науки і освіти України. Програма з варіативними модулями розміщена на офіційному сайті Міністерства www.mon.gov.ua.

Навчання хлопців і дівчат на уроках трудового навчання має відбуватися окремо. Поділ класів на групи здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.02 р. №128, і відбувається за наявності в класі більше 27 учнів для міських шкіл та більше 25 – для сільських.

Якщо кількість учнів у класі не дає змоги здійснити поділ на групи на гендерній основі, можна скористатись іншими варіантами формування груп: з паралельних класів; формування змішаної групи хлопців і дівчат; поділ на групи за рахунок варіативної частини навчального плану.

Трудове навчання у 5 – 6 класах базується на практичній діяльності учнів. На кожному уроці має бути практична робота. Її зміст визначається вчителем самостійно залежно від теми уроку та виду робіт, що виконуватимуться під час уроку. Засвоєння теоретичного матеріалу доцільно проводити під час практичних робіт, не витрачаючи на це окремого навчального часу. Однак не виключається можливість проведення уроків засвоєння нових знань, під час яких учитель може розкрити навчальний матеріал усього модуля, або його окремої частини. Такі уроки в навчальному процесі можуть бути поодинокими.

Завдяки своїй спрямованості на реалізацію принципу варіативності, програма дозволяє планувати навчальний матеріал відповідно до матеріально-технічного та кадрового забезпечення навчального процесу, з урахуванням гендерної політики, вікових особливостей учнів та їхніх інтересів. Вона містить обов'язкову для вивчення складову та варіативну складову.

Обов'язкова для вивчення складова обирається школою із запропонованих блоків залежно від умов поділу на групи хлопців і дівчат, кадрового забезпечення та інтересів учнів. Для 5-6 класів пропонується по два блоки на вибір:

5 клас	
Обов'язкова для вивчення складова. Обирається один блок (26 год.)	
1. Технологія виготовлення виробів із фанери та ДВП (26 год.)	2. Технологія виготовлення виробів з аплікацією (26 год.)
Варіативна складова. Два модулі (40 год.)	
Варіативний модуль 2 (20 год.)	
Резерв часу (4 год.)	
6 клас	
Обов'язкова для вивчення складова. Обирається один блок (26 год.)	
1. Технологія виготовлення виробів із тонколистового металу та дроту (26 год.)	2. Технологія виготовлення вишитих виробів (26 год.)
Варіативна складова. Два модулі (40 год.)	
Варіативний модуль 1 (20 год.)	
Варіативний модуль 2 (20 год.)	
Резерв часу (4 год.)	

Блоки містять по чотири розділи:

- Основи матеріалознавства.
- Технологія виготовлення виробів.
- Основи техніки, технологій і проектування.
- Технологія побутової діяльності.

Під час вивчення розділу «Основи матеріалознавства» учні знайомляться з тими матеріалами та їх властивостями, які будуть використовувати в роботі під час освоєння обраного блоку.

Розділ «Технологія виготовлення виробів» є основним у кожному блоці. Під час його вивчення учні ознайомлюються з послідовністю виготовлення виробу, операціями, інструментами, пристосуваннями, які при цьому застосовуються.

Розділ «Основи техніки, технологій і проектування» ознайомлює учнів із технікою, механізмами, машинами, сучасними технологіями та процесами. У цьому розділі також передбачено вивчення основ проектної діяльності, яка буде впроваджуватися при вивченні варіативних модулів. Опанування теми «Основи проектної діяльності» можливе за двома варіантами:

1) останньою темою обов'язкової для вивчення складової, після якої відразу планується вивчення варіативних модулів;

2) під час освоєння варіативних модулів.

методичні рекомендації

Для набуття учнями корисних навичок під час навчального процесу програмою передбачено розділ «Технологія побутової діяльності». Особливістю цього розділу полягає в тому, що кожна його тема може вивчатися в будь-який час, не порушуючи при цьому календарний план. Це може бути після закінчення розділу, блоку чи модуля; перед закінченням чи на початку чверті, семестру, навчального року; у випадках, коли учні з тих чи інших причин (багато відсутніх, невідповідності до уроку, релігійні чи шкільні свята тощо) не можуть виконати заплановану роботу.

Порядок вивчення розділів і тем обов'язкової для вивчення складової визначено навчальною програмою.

Навчальна програма містить обов'язкову для вивчення складову та варіативну складову. Освоєння варіативних модулів здійснюється на основі проектно-технологічної діяльності. Варіативні модулі обираються залежно від матеріально-технічного та кадрового забезпечення навчального процесу, бажання учнів, регіональних традицій. Варіативні модулі, які пропонуються для вивчення у 5-6 класах:

- Технологія виготовлення народної ляльки.
- Технологія виготовлення м'якої іграшки.
- Технологія виготовлення виробів, оздоблених об'ємною аплікацією.
- Технологія виготовлення вишитих виробів.
- Технологія виготовлення швейних виробів (машинним способом).
- Технологія приготування страв.
- Технологія плетіння з бісеру.
- Технологія виготовлення виробів із бісеру на дротяній основі.
- Технологія писанкарства.
- Технологія виконання електротехнічних робіт.
- Технологія оздоблення виробів художнім випалюванням.
- Технологія виготовлення виробів із тонкого листового металу.
- Технологія виготовлення виробів із дроту.
- Технологія виконання аплікації із природних матеріалів.
- Технологія виготовлення дерев'яної іграшки.
- Технологія виготовлення виробів із деревини та деревних матеріалів (способом ажурного випалювання).
- Технологія виготовлення сувенірів із деревних матеріалів.
- Технологія виготовлення виробів способом металопластики.
- Технологія виготовлення макетів споруд із деревини та деревних матеріалів.
- Технологія вирощування рослин (квітів) та догляд за ними.
- Технологія догляду за тваринами.
- Технологія оздоблення виробу елементами геометричного різьблення.

З цього переліку для кожного 5 та 6 класу слід обрати по 2 варіативні модулі, на освоєння яких відводиться по 20 годин навчального часу. Освоєння варіативних модулів відбувається за окремо розробленими програмами до них.

Вся проектна документація (зображення виробу, розрахунок матеріалів, послідовність виготовлення тощо) учнями 5-6 класів виконується в робочих зошитах.

Навчальна програма з трудового навчання для учнів 6-9 класів побудована за модульною системою. Вона складається з інваріантних (обов'язкових), варіативних (на вибір) та базового (для класів, що не

поділяються на групи хлопців і дівчат) модулів. Резерв часу, передбачений програмою, вчитель може використати на підсилення окремих складових навчальної програми на свій вибір.

Результатом діяльності учнів при вивченні кожного блоку обов'язкової для вивчення складової програми модуля має бути вибір, а будь-якого варіативного модуля – проект. Резерв часу, передбачений програмою, вчитель може використати на підсилення окремих складових навчальної програми на свій вибір.

Навчальна програма з трудового навчання для учнів 7-9 класів побудована за модульною системою. Вона складається з таких модулів:

- інваріантні (обов'язкові);
- варіативні (на вибір);
- базовий (для класів, що не поділяються на групи хлопців і дівчат).

Інваріантний зміст трудового навчання розрахований на засвоєння окремими групами хлопців і дівчат. Він займає приблизно половину навчального часу. Інваріантний модуль вивчається у 7-8 класах у першому півріччі.

Варіативні модулі обирає вчитель у залежності від матеріально-технічної бази, фахової підготовленості, регіональних традицій наповнюваності класів та бажання учнів. Розроблено перелік варіативних модулів для 7-9 класів. Варіативні модулі розраховані на 16 годин кожен. Їх вивчення відбувається за окремо розробленими програмами.

Зміст трудового навчання для класів, що не поділяються на групи хлопців і дівчат, складається лише з варіативних модулів. При цьому, учні мають освоїти базовий модуль. Наскрізними лініями, що закладені у зміст базового модуля є:

- проектування виробів;
- конструкційні матеріали;
- основи техніки і технологій.

На освоєння навчального матеріалу, передбаченого базовим модулем не відводиться окремих годин. Він вивчається інтегровано з вивченням варіативних модулів. Учителю слід спланувати перелік та послідовність вивчення варіативних модулів, а також розподілити навчальний матеріал, передбачений базовим модулем.

Трудове навчання у 6-9 класах базується на практичній діяльності учнів. Засвоєння теоретичного матеріалу доцільно проводити під час практичних робіт, не витрачаючи на це окремого навчального часу. Однак не виключається можливість проведення уроків засвоєння нових знань, під час яких вчитель може розкрити навчальний матеріал усього модуля, або його окремої частини. Такі уроки у навчальному процесі можуть бути поодинокими.

Акцент у роботі з учнями 6 - 9 класів переноситься на розвиток творчого і конструктивного мислення, умінь працювати з інформаційними джерелами, різними видами проектно-технологічної документації; формування в учнів навичок проектно-технологічної діяльності, умінь здійснювати аналіз та оцінку технологічних об'єктів, свідомо обирати ті чи інші технологічні процеси, трудові прийоми і технічні засоби. Таким чином, знання, умінь та навички, якими повинні оволодіти учні, є передумовою для успішного вирішення ними задач про-

ектно-технологічної діяльності.

Під час роботи у навчальній майстерні на кожному уроці треба звертати увагу на дотримання учнями правил безпечної роботи, виробничої санітарії та особистої гігієни, навчати їх безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму.

З метою свідомого вибору учнями профілю навчання з 8 класу запроваджується допрофільне навчання. У 8-9 кл. учні повинні глибше познайомитися з різними профілями та напрямками навчання. Таке ознайомлення може здійснюватися за рахунок упровадження курсів за вибором та профорієнтаційних курсів. Курси за вибором дають змогу учням не тільки оволодіти технологією вибору, а й апробувати різний зміст з метою самовизначення.

Іншою складовою допрофільного навчання є профорієнтаційні курси. Міністерством освіти і науки України надано гриф навчальним програмам курсів «Людина і світ професій» для учнів 8-9 класів та «Побудова кар'єри» для учнів 10-11 класів. Зазначені курси за вибором можуть бути розраховані на 9, 18, 35 і навіть 70 год. Програми курсів надруковано у фаховому журналі «Трудова підготовка в закладах освіти» та газеті «Трудове навчання».

Головна мета курсу «Людина і світ професій» — підготовка учнів 8-9 класів до вибору профілю навчання у старшій школі. Мета курсу реалізується у процесі виконання комплексу навчальних і виховних завдань.

Учні 10-11-х класів, незалежно від профілю навчання (крім технологічного), освоюють навчальний предмет технології (трудова навчання) за навчальною програмою «Технології. 10-11 класи» (авт.: А.І.Терещук та інші).

Програма має модульну структуру і складається з двох частин – інваріантної та варіативної. Основою інваріантної складової є базовий модуль «Проектні технології у перетворюючій діяльності людини». На вивчення базового модуля у 10-11 класах відводиться по 12 годин. Вивчення другої частини програми передбачається в обсязі 20 годин (один варіативний модуль). Модулі слід обирати з урахуванням побажань учнів, матеріально-технічної бази навчальних шкільних майстерень, фахової підготовленості вчителя. Це дасть можливість учням, незалежно від профілю навчання, оволодіти практичними технологіями, які викликають зацікавленість.

Варіативні модулі мають засвоюватися старшокласниками через проектну діяльність, результатом якої є творчий проект.

Наразі дозволі на використання у загальноосвітніх навчальних закладах мають такі варіативні модулі до навчальної програми «Технології. 10-11 класи»:

- Технологія бісерного плетіння на дротяній основі.
- Технологія художнього різьблення по дереву.
- Технологія геометричного гострокутного гуцульського різьблення.
- Основи лісового господарства.
- Технологія виготовлення малих архітектурних форм.
- Технологія вишивання технікою мережки.

методичні рекомендації

Технологія художнього набивання на тканині.
Технологія плетіння спицями
Технологія рельєфного різьблення.
Технологія розпису на склі.
Технологія соломоплетіння.
Технологія інкрустації виробів з деревини.
Технологія токарної обробки деревини.
Технологія вишивання листічками.
Технологія виготовлення м'якої іграшки.
Технологія вишивання шовковими стрічками.
Технологія писанкарства.
Технологія клаптикового шиття (печворк).
Технологія хлібопекарського та кондитерського виробництва.

Технологія об'ємної вишивки.
Технологія виготовлення листівок.
Технологія ниткової графіки.
Технологія художньої обробки деревини випилюванням.

Технологія в'язання гачком.
Технологія дизайну інтер'єру.
Технологія пірографії (випалювання на деревині).

Технологія дизайну шкільних та офісних меблів.

Технологія ручного розпису тканини.
Технологія виготовлення штучних квітів.
Технологія ліплення.
Технологія ручного ткацтва.

Технологія виготовлення подарункових упаковок.

Технологія виготовлення дитячого одягу.
Технологія дизайну предметів інтер'єру.
Об'ємне комп'ютерне моделювання.
Технологія виготовлення виробів із сучасних деревних матеріалів.

Технологія апікації з текстильних матеріалів та фурнітури.

Технологія виготовлення народної ляльки-оберега.

Технологія матчуворку (конструювання із сірників).

Програми зазначених варіативних модулів друкуються у видавництвах «Літера ЛТД» та «Абетка нова».

У межах вивчення трудового навчання в 10-11 класах може впроваджуватись технологічний профіль. Особливістю технологічного профілю є широкий перелік спеціалізацій, за якими може здійснюватись навчання:

Деревообробка.
Кулінарія.
Основи дизайну.
Агровиробництво.
Будівництво. Опоряджувальні роботи.
Енергетика.
Конструювання та моделювання одягу.

Легка промисловість.
Матеріалознавство та технологія конструкторських матеріалів.

Металообробка.
Основи бджільництва.
Технічне проектування.
Українська народна вишивка.
Художня обробка матеріалів.
Швейна справа.
Технології сільськогосподарського виробництва.

За наявності відповідного грифа Міністерства освіти і науки профільне навчання може здійснюватися за авторськими програмами з інших, не передбачених переліком, спеціалізацій.

У межах технологічного профілю також можлива професійна підготовка старшокласників. Наказом Міністерства освіти і науки № 904 від 23.09.2010 р.

затверджено Типові навчальні плани та Типові програми професійно-технічного навчання для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Зазначені плани та програми розроблено з метою узгодження Державних стандартів професійно-технічної освіти та навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів.

Професії, за якими здійснюється професійно-технічне навчання відповідно до Типових навчальних планів та Типових програм, розділено за трьома групами у залежності від кількості годин, що відводиться на їх опанування.

До першої групи відносяться:
«Продавець (з лотка, на ринку)»;

«Водій автотранспортних засобів категорії «В»»;

«Водій автотранспортних засобів категорії «С»»;

«Манікюрниця»;

«Штукатур».

На опанування цих професій відводиться до 480 годин навчального часу: 6 годин на тиждень в 10 та 11 класах за рахунок технологічного профілю (наказ МОН від 27.08.2010 № 834, додаток 10) та 10 робочих днів навчальної практики у 10 класі.

До другої групи відносяться:

«Вишивальниця»;

«Агент з організації туризму»;

«Оператор комп'ютерного набору»;

«Різьбяр по дереву та бересту»;

Інтервювана професія – «Швачка, Кравець».

На опанування зазначених професій відводиться до 540 годин навчального часу: 6 годин на тиждень в 10 та 11 класах за рахунок технологічного профілю та 20 робочих днів навчальної практики – у 10 класі.

До третьої групи відносяться:

«Секретар керівника (організації, підприємства, установи)»;

«Касир (на підприємстві, в установі, організації)»;

«Перукар (перукар-модельєр)»;

«Молодша медична сестра з догляду за хворими»;

«Офіціант»;

«Секретар-друкарка»;

«Слюсар з ремонту автомобілів»;

«Столяр будівельний».

На опанування зазначених професій відводиться до 680 годин навчального часу: 6 годин на тиждень в 10 та 11 класах за рахунок технологічного профілю, по 2 години на тиждень в 10 та 11 класах за рахунок варіативної складової навчальних планів та 20 робочих днів навчальної практики – у 10 класі.

Збільшення часу навчальної практики передбачається тільки для професійного навчання з метою забезпечення потрібної кількості навчальних годин. Збільшення навчальної практики можна уникнути за рахунок виділення (збільшення) годин з варіативної складової навчальних планів.

У випадку, коли кількість годин на опанування професії менша передбаченої навчальними планами, рекомендуємо запроваджувати профільні курси та курси за вибором профорієнтаційного спрямування, які мають відповідний гриф Міністерства.

Здійснення професійно-технічного навчання в загальноосвітніх навчальних

зкладах та міжшкільних навчально-виробничих комбінатах можливе і за іншими професіями, за умови дотримання вимог Державних стандартів професійно-технічної освіти.

Важливою складовою технологічної підготовки школярів є їхні знання з основ графічної грамоти. Вивчення курсу креслення передбачено в 11 кл. технологічного напрямку в обсязі 2 год. на тиждень.

У 8-11 кл. креслення може вивчатись як курс за вибором. Міністерством освіти і науки України рекомендовано програму «Креслення. 8-11 класи» (В.К.Сидоренко. К.: Шкільний світ, 2001), яка забезпечена підручниками «Креслення» для загальноосвітніх навчально-виховних закладів (В.К.Сидоренко. К.: Школяр, 2004).

У навчальному процесі слід користуватись підручниками, посібниками та навчально-наочними матеріалами, що мають відповідний гриф Міністерства.

Під час роботи у навчальній майстерні особливу увагу слід звертати на дотримання учнями правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму.

Відповідно до положення про державну підсумкову атестацію, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.02.2008 № 94 (зі змінами), учні 11 класу складають державну підсумкову атестацію з предметів освітньої галузі «Технологія». Зокрема, всі учні, які навчаються за технологічним профілем, складають державну підсумкову атестацію з технологій (профільний рівень).

Учні складають державну підсумкову атестацію з технологій в навчальних закладах, на базі яких вони вивчали профільні предмети. Це можуть бути міжшкільні навчально-виробничі комбінати, професійно-технічні навчальні заклади, опорні загальноосвітні школи та ін. Склад комісії та порядок оформлення документації заздалегідь визначаються спільно місцевими органами управління освітою, адміністраціями закладів освіти, на базі яких здійснювалося навчання, та адміністраціями загальноосвітніх навчальних закладів за основним місцем навчання учнів.

Державна підсумкова атестація проводиться окремо від кваліфікаційних іспитів з присвоєння робітничої професії.

Вчителі трудового навчання можуть скористатись матеріалами, які висвітлюють питання організації навчальної діяльності з трудового навчання, технологій та креслення, розміщеними на сторінках періодичних видань та спеціалізованих сайтів:

Газета «Трудове навчання» видавництва «Шкільний світ».

Журнал «Трудова підготовка в закладах освіти» видавництва «Педагогічна преса».

Науково-методичний журнал «Трудове навчання в школі». Видавнича група «Основа».

Сайт www.trudove.org.ua.

Сайт www.hoippo.km.ua.

**Н.ПАВИЧ,
методист ХОІППО.**